

Kyrka och stat

Den nya kyrka-stat-utredningen, som på ett märkligt sätt lyckats hålla tyst om sina förhävanden, har trätt fram i ljuset och i tre volymer avslöjat vad den sysslat med. Det visar sig att den inte varit någon utredning: två grupper, en från kyrkan och en från staten, har sammanträtt och överlagt. Överläggningsämnet har inte varit svenska kyrkans skiljande från staten: det har varit nya relationer mellan stat och kyrka. Distinktionerna är, som man ser, fina. Bortser man från finesserna, har förhandlingarna – ty sådana har faktiskt förekommit – rört på vilket sätt den svenska kyrkan skall upphöra i sin nuvarande form. Att en skilsmässa mellan stat och kyrka skall till, har uppenbarligen betraktats som ett axiom.

Alva Myrdals utredning 1972 om kyrkans förhållande till staten byggde på två principer. Den första var att en svensk statskyrka påstods innebära att Sveriges folk vore ett kristet folk, något som hon och hennes medutredare fann oroande. Eftersom svenskarna knappast är ett mer kristet folk än andra, var oron ogrundad. Den andra principen byggde på påståendet att i Sverige inte skulle råda religionsfrihet, vilket det i själva verket gör. Också den principen var illa konstruerad.

1972 års utredning bröt medvetet med all historisk tradition och ville reducera svenska kyrkan till "ett lutherskt trossamfund" bland andra sådana. Den nya utredningen går inte så långt. Den bygger inte heller på några principer, i varje fall finns de inte redovisade. Men tyvärr har den utgått från axiomet att stat och kyrka måste skiljas, låt vara på hyggliga villkor, som väntas ge kyrkan

möjlighet att existera. Däremot tycks den inte ha samtalat om att vissa förändringar skulle kunna behövas, till förmån för både stat och kyrka, medan förhållandena i övrigt skulle kunna lämnas som de är.

Det är nämligen inte självklart, att staten vinner på att befria sig från kyrkan. Den förlorar kontrollen över kyrkofonden och därmed över kyrkans ekonomi. Den kan inte längre stifta kyrkolag, något som nu, när kvinnoprästfrågan blossat upp, tål att begrundas. Den kan inte längre tillsätta, i vissa fall, präster och i samtliga fall biskopar. De rättigheter, som staten skall avsäga sig, blir dessutom svåra att återtaga, om så skulle befinnas önskvärt. Staten vinner däremot kontrollen över folkbokföringen, som kyrkan helt får lämna. Staten drar också till sig, eller till kommunerna, begravningsväsendet (som med en ny språklig försämring skall kallas begravningsverksamheten). Båda dessa ändringar i relationerna till kyrkan har staten betecknat som villkor redan för diskussionerna, och de måste väl innebära vinster, fastän det är svårt att se varför.

Kyrkan kan bära dessa förluster. Det är omöjligt att kämpa mot politikens vilja att datorisera. Vad beträffar begravningsväsendet får församlingarna laglig rätt att omhänderta detta som förr, men för kommunens räkning och på goda ekonomiska villkor. Det senare kan behövas.

Ty de ekonomiska beräkningar, som lagts till grund för det nya Trossamfundet Svenska kyrkan, är lösa och sannolikt otillräckliga. Alla juridiska personer befrias från kyrkoavgift. Staten erbjuder i stället en rund stödsumma per år, men denna skall alltså årligen

bestämmas av en troligen alltmer motsträvrig riksdag. Kyrkan får hjälp genom att kyrkoavgiften anges på skattsedlarna, men indrivning av obetald avgift får den sköta själv. Kyrkan lovar att vara "öppen för alla", men bortfallet av personer som nu betalar kyrkoskatt torde bli betydande. Människor må vara intresserade av kyrkan, men frivilliga skatter blir aldrig populära. Kyrkans tjänster tex vid vigsel eller jordfästning kan ändå köpas genom tillfälliga avgifter. Och varför medlemmar av andra trossamfund skall fortsätta att betala avgifter till svenska kyrkan, när den också blir ett sådant, finns ingens stans förklarat och går inte heller att förklara.

Förluster av medlemmar och därmed följande ekonomiska bekymmer kan naturligtvis bäras inom en nedbantad ram, om så är nödvändigt. Men utredningen har lagt upp det nya trossamfundets organisation med en bredd och en byråkratisk storslagenhet som om varken ekonomiska svårigheter eller Parkinsons lag existerade. Till ett nyorganiserat "riksplan" under ärkebiskopen skall föras kyrkans centralråd och alla nämnder utan undantag med alla kanslier och sekretariat, för att inte tala om utvidgade årliga kyrkomöten. Rationaliseringar och nedskärningar tycks av handlingarna att döma inte ha diskuterats. Under en massiv kyrkostyrelse skall sedan ligga ett utbyggt stiftsplan och därunder församlingsplanet "som hittills". Beträffande det sistnämnda tilläggs försiktigtvis att församlingarna inte skall tro att det blir söndaglig gudstjänst i alla kyrkor.

Det är en av de få reservationer som finns beträffande framtiden.

Utredningen säger själv, att mycket återstår att undersöka och klarlägga. Det är sant. En sådan sak, som inte ens är berörd i de tryckta handlingarna, är frågan om prästutbildningen. Kan det väntas att staten fortsätter att hålla teologiska fakulteter för i huvudsak utbildning inom ett trossamfund och på dess villkor, när den inte gör det för andra? Ätminstone på sikt är detta osannolikt. Annat rör frågorna om underhåll av kyrkor som inte är av större kulturhistoriskt värde. Vi får räkna med både stängda kyrkor och öde kyrkor. Det blir måhända nödvändigt också med nuvarande ordning, men att som utredningen gör då tala om församlingsplanets verksamhet som hittills, förefaller minst sagt oriktigt.

Trots all osäkerhet om utvecklingen räknar utredningen med en kort remisstid för detta stora ärende och med ett principbeslut redan i år. Därefter skall följa några år av ytterligare utredningar av olika delfrågor. Man får hoppas att remisserna ger anledning till ändring i det föreslagna chockprogrammet. Principbeslutet kan med fördel utformas så, att det antages under förutsättning att de följande utredningarna ger vid handen att det är önskvärt att genomföra den föreslagna omfattande och djupgående förändringen, och att det befinns möjligt att göra det. Det nya förslaget innehåller positiva drag, men därför behöver man inte sluka de negativa obesedda.